

BULLETIN OF ECONOMIC THEORY AND ANALYSIS

Journal homepage: <http://www.betajournals.org>

Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Ekonomik Özgürlük, Büyüme ve Kalkınma İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi

Muhammet Buğra SUCU

To cite this article: SUCU, M. B. (2017). Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Ekonomik Özgürlük, Büyüme ve Kalkınma İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 2(2), 135-167.

Received: 14 Feb 2017

Accepted: 21 Jun 2017

Published online: 30 Jun 2017

Bulletin of Economic Theory and Analysis

Volume II, Issue 2, pp. 135-167, 2017

<http://www.betajournals.org>

Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Ekonomik Özgürlük, Büyüme ve Kalkınma İlişkisi: Bir Panel Veri Analizi¹

Muhammet Buğra SUCU^a

^a Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

ÖZ

Bu çalışmada ekonomik özgürlükler teorik çerçevede incelenmiştir. Ekonomik özgürlüklerle farklı ekonomik göstergelerin ne tür bir ilişki içinde oldukları tartışılmıştır. Çalışmanın uygulama kısmında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkilerinin analiz edilebilmesi için bağımsız değişkenler olarak Fraser Enstitüsü 2015 Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin beş ana bileşeninin tamamı alınmıştır. Bu beş ana bileşen kamunun (ekonomideki) hacmi, hukuki yapı ve mülkiyet hakları, güçlü para, uluslararası ticaret serbestisi ve regülasyonlardır. Ekonomik büyümenin göstergesi olarak kişi başına reel gelir düzeyinin değişim oranı belirlenmiştir. Kalkınma göstergesi olarak imalat sanayi ürünleri ihracatında yüksek teknoloji ürünlerin payı alınmıştır. Panel veri analizi kullanılarak, dokuz yükselen piyasa ekonomisi 2000-2013 dönemi için incelenmiştir. Analiz sonuçları kamu hacminin küçültülmesinin, hukuki yapının ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesinin ve istikrarlı bir para politikasının (güçlü paraya erişimin arttırılmasının) ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda; hukuki yapı ve mülkiyet haklarının, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinin ve regülasyonların azaltılmasının yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler
Ekonomik Özgürlük,
Ekonomik Büyüme,
Ekonomik Kalkınma

JEL Kodu
P47, O01, O04.

CONTACT Muhammet Buğra SUCU, ✉ bugrasucu@gazi.edu.tr ☒ Gazi Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Ankara, TÜRKİYE

¹Bu çalışma yazarın yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

The Relationship Between Economic Freedom with Economic Growth and Development in Emerging Market Economies: A Panel Data Analysis

ABSTRACT

This study discussed on correlation between economic freedom and different types of economic indicators. The impact of economic freedom on economic growth and development were examined in the application part of the study. In order to analyze the effects of economic freedoms on economic growth and development, the five main components of the Fraser Institute's Economic Freedom of the World 2015 Annual Report were taken as independent variables. These five main components are size of government, legal structure and property rights, sound money, freedom to trade internationally and regulation. The rate of change in per capita real income level as an indicator of economic growth has been determined. As a development indicator, the share of high technology products in the exports of manufacturing industry products has been taken. Using panel data analysis, nine emerging market economies were examined for the period 2000-2013. The results of the analysis show that; reducing the size of government, strengthening the legal structure and property rights, and maintaining a stable monetary policy (enhancing the access to the sound money) is a positive effect on economic growth. According to the results; reducing the size of government, strengthening the legal structure and property rights and a stable monetary policy is a positive effect on economic growth. At the same time legal structure and property rights, liberalization of international trade and reducing regulation is a positive effect on exports of high-tech products.

Keywords

Economic Freedom,
Economic Growth,
Economic
Development

JEL Classification

P47, O01, O04.

1. Giriş

Özgürlük hiç şüphesiz günümüzde tüm bireyler için vazgeçilmez değerler arasındadır. Sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda daha fazla özgürlüğün bireyi ve dolayısıyla da toplumu daha müreffeh bir seviyeye taşıyacağı birçok düşünür tarafından iddia edilmiştir. Ancak belirtilmesi gerekir ki bu savların altında yatan varsayım; özgür seçimlerin rasyonelliğe yönelimli olduğudur. İktisadi bir kavram olan “ekonomik özgürlükler” kavramı ise ekonomik büyüme ve kalkınmanın itici unsurlarından biri olarak tartışılmaktadır.

Çalışmada ele alınan ekonomik özgürlükler ile iktisadi performans ilişkileri ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlı politikaların uygulanması bakımından önem arz etmektedir. İktisadi kalkınma ve büyümenin sağlanması tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için nihai bir amaç olarak kabul edilmektedir. Genel olarak ekonomik açıdan gelişmiş ülkeler mevcut nispi durumlarının sürdürülebilirliğini, gelişmekte olan ülkeler ise ekonomik büyüme ve

kalkınmalarını sağlayacak politikaları hedeflerler. Özellikle 1980’li yıllardan sonra dünya ekonomisindeki liberalizasyon/serbestleşme eğilimleri bu çerçevede sürdürülmektedir.

Bu serbestleşme politikaları, devletin piyasalara müdahalesinin sınırlarının geriye çekilmesi ve devlet dışı piyasa aktörlerinin özgürlük alanlarının genişletilmesi anlamında, devletin kısıtlama hakkından taviz vermesi olarak düşünülebilir.

Bu bağlamda özgürlük kavramı, toplumsal ve siyasal haklar ile ilgili düzenlemeleri kapsadığı kadar iktisadi düzenlemeleri de kapsayan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İktisadi düzenlemeler, toplumsal ve bireysel ilerlemeyi destekleyen, önemli politika araçlarıdır. Öyle ki; sadece eğitim yatırımlarının dahi, daha üst düzey bilgi birikimine ve düşünebilme yetisine sahip bireylerin yetişmesine katkı sağladığı söylenebilir. O halde bu tip yatırımlar; bireylere bilme, yorumlayabilme, seçebilme ve kötünden vazgeçebilme özgürlüğü kazandırma aracıdır.

Bu çalışmanın amacı, ekonomik açıdan daha özgür bir ortamın iktisadi gelişmeye nasıl bir zemin hazırladığına cevap arayarak, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını araştırmaktır.

Bilindiği üzere birçok özgürlük çeşidi vardır. Bu çalışmada esas olarak ekonomik özgürlükler ele alınmıştır. Ekonomik özgürlüklerin temsili değişkeni olarak Fraser Enstitüsü’nün 2015 yılı Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi’nde yer alan beş ana bileşen (kamu hacmi, hukuki yapı ve mülkiyet hakları, güçlü para, uluslararası ticaret serbestisi ve regülasyonlar) tercih edilmiştir. Ekonomik büyüme göstergesi olarak kişi başına düşen reel GSYH’nin değişim oranı¹, ekonomik kalkınma göstergesi olarak ise toplam imalat sanayi ihracatı içerisindeki yüksek teknolojlü ürünlerin ihracatının payı kullanılmıştır. Yüksek teknolojlü ürünlerin ihracatının payının bir kalkınma göstergesi olarak seçilmesinin sebebi, bu değişkeninin esasen ülkedeki beşeri sermaye oranının ve AR-GE’nin bir sonucu olarak görülmesidir. Bir ülkede yüksek teknolojlü ürünlerin üretilip dünya pazarıyla rekabet edebilen hale getirilebilmesi için, o ülkenin yüksek beşeri sermayeye ve yüksek AR-GE harcamalarına sahip olması gerekmektedir. Ekonomik özgürlüklerin teknolojinin gelişimi ve teknolojiye dayalı ihracat üzerinde etkili olacağı beklendiğinden söz konusu son temsili değişken tercih edilmiştir.

¹ Çalışmanın bundan sonraki bölümünde; birinci modelin bağımlı değişkeni olarak kullanılan reel GSYH’deki değişim oranı, “büyüme oranı” olarak ifade edilecektir.

Bu bağlamda analizde 2000-2013 dönemini kapsayan yıllık verilerle, yükselen piyasa ekonomileri arasından seçilmiş 9 ülke kullanılmıştır. İki farklı bağımlı değişken için (büyüme oranı ve imalat sanayi ürünleri ihracatında yüksek teknoloji ürünlerin payı) iki ayrı regresyon modeli kurulmuştur. Panel veri analizi uygulanarak sonuçlar elde edilmiş ve değerlendirilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Ekonomik Özgürlük Kavramı

Ekonomik özgürlük kavramı; liberal² ekonomi politikalarının 1980’li yıllardan itibaren tekrardan dünya gündeminde yer almasıyla³, ana eksenlerden biri haline gelmiştir ve doğal hukuk-ekonomi ilişkisinin temel unsuru niteliğini almıştır. Dolayısıyla, ekonomik özgürlükler kapsamında incelenen ilk unsurlardan biri, her şeyden önce bu özgürlüklerin bir hak niteliğinde olduğudur (Orend, 2006: 25).

Ekonomik özgürlüklerin bir doğal hak olarak görülmesini takiben ekonomik özgürlükler kavramının iktisat yazınında farklı ancak doğal bir hak olduğunun yanlışlanmadığı birçok tanımı yer almıştır. Lau ve Lam (2002) ekonomik özgürlüğü; malların ve hizmetlerin üretimi, tüketimi ve dağıtımını üzerinde hükümet baskısının olmaması aynı zamanda bu faaliyetlerin vatandaşlar tarafından özgür bir biçimde yerine getirilmesinin hükümet eliyle korunması ve devam ettirilmesi olarak tanımlamışlardır.

Gwartney ve Lawson (2002) ise ekonomik özgürlüğün anahtar bileşenlerini; kişisel seçim, gönüllü mübadele, rekabet özgürlüğü ve kişi ve özel mülkiyet haklarının korunması olarak belirlemiştir. Beach ve Miles (2006), ekonomik özgürlük kavramını özgürlüğün kendisinin korunması amacıyla yönelik olarak bireyler için gerekli sınırların ötesinde, devletin mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımını ve tüketimi üzerinde hiçbir zorlama ve kısıtlamasının olmaması olarak tanımlamaktadır.

² Liberal terimi bu çalışmada; bireye, özel mülkiyete ve serbest piyasaya önem vermek olarak ele alınmıştır. “Liberal” sıfatı; 19. yüzyılın başlarından itibaren “laissez faire laissez passer” ifadesinin yerini almış düşünce özgürlüğünü, ifade hürriyetini, basın özgürlüğünü, özel mülkiyeti ve serbest ticareti savunanların adlandırılmasında kullanılan etiket hâline gelmiştir (Mises, 1974: 38).

³ Dünya tarihinde özellikle 17. yüzyıldan başlayarak, yöneticilerin yetkilerini sınırlayan ve bireylerin lehine olan her türlü sözleşme ve bu kısıtlamalara zemin oluşturan her düşünce liberal politikaların zemini olarak düşünülebilir. Ancak, Hayek (1985: 202)’nin de belirttiği üzere Adam Smith’in 1776 yılındaki “Ulusların Zenginliği” adlı çalışması modern liberal iktisat politikalarının gelişiminin başlangıcını temsil eder. Birinci Sanayi Devrimi’nin de etkisiyle 19. yüzyıl başlarından itibaren liberal iktisat politikaları I. Dünya Savaşı’na değin dünya gündeminde kalmayı başarmıştır. Savaşın ardından gelen 1929 Büyük Buhranı ile iktisat politikalarına Keynesyen görüş hâkim olmuş, ardından II. Dünya Savaşı’nın bitimiyle beraber ithal ikameci stratejiler gündeme gelmiştir. 1970’lerde ardı ardına yaşanan iki petrol kriziyle birlikte stagflasyon kavramı iktisat literatürüne girmiş ve kamu hacmindeki artış 1980’lerden itibaren yerini arz yönlü iktisat anlayışına ve neoliberal politikalara bırakmıştır.

Ekonomik özgürlükler, bireyin serbestçe iktisadi faaliyetlerde bulunma ve bu faaliyetler sonucunda elde ettikleri değerleri dışarıdan herhangi bir zorlama olmaksızın serbestçe kullanabilmelerini ve sahiplenmelerini ifade eder. Teşebbüs, mübadele, sözleşme, mülkiyet, tercih ve uluslararası ticaret özgürlükleri ekonomik özgürlüklerin başlıca unsurları olarak belirlenir (Aktan, 1999: 76).

Ekonomik özgürlük kavramı liberalizmin özgürlük anlayışının en önemli odak noktalarından biridir. Bu kavram, iktisadi açıdan, ekonomik faaliyetlerde bulunmak veya ekonomik girişimcilik hakkına sahip olmaktır. Bu noktada girişimcilikten kasıt yalnızca iş adamlarının yürüttüğü faaliyetleri değil emeğini satarak geçinen bireylerin davranışını da kapsamaktadır (Yayla, 1992: 163-164).

İktisadi faaliyetlerin koordinesi için en başarılı kurallar dizisi, hukukun üstünlüğü içinde rekabet edebilmek için gerekli özerkliğin sağlanması yanında özel mülkiyet haklarının korunduğu bir sistemdir (Kasper, 2007).

Ekonomik özgürlük tanımlarında sıkça vurgu yapılan özel mülkiyet hakkı Kasper tarafından yapılan tanımlamaya göre; kıt varlıkların sahiplik, kullanım, yararlanma ve yok etme haklarının açık uçlu bir karmasıdır. Bu haklar sadece fiziki varlıklarla değil bir kimsenin bedeni ve emeğiyle de ilişkilidir. İnsanlar kendi bedenleri ve emeklerinin kullanım hakkına sahip değillerse, köledirler. Mülkiyet hakları⁴ fikri eserlerle de ilişkilendirilebilir (Kasper, 2007: 82).

Roma hukuku mülkiyeti, yasal sınırlar dâhiline bir şeyi tasarruf ve keyfi tasarruf hakkı olarak tanımlamaktadır (Proudhon, 1840/2014: 45). Mülkiyet hakları özgür bir toplumda bireylerin mülkiyeti serbestçe edinmelerine, elden çıkarmalarına ve kısıtlanmadan kullanmalarına izin verir. Yarattığı çalışma ve yatırım saiklerinden dolayı özel mülkiyet ekonomik gelişmenin başlıca yürütücüsüdür (Ashford, 2009: 108-113).

İyi tanımlanmamış ve/veya etkin olmayan mülkiyet haklarının sonuçlarını görebilmek için yapılması gereken, Üçüncü Dünya ekonomisinde, üretim organizasyonunu, gelişmiş ülke ekonomilerinin sonuçlarıyla karşılaştırmaktır. Kurumsal çerçeve Üçüncü Dünya ekonomilerinde işlem maliyetlerinin yüksek olmasına yol açmakla kalmaz, mülkiyet haklarının güvence altına alınmamış olmasından dolayı çok az sabit sermaye içeren ve uzun dönemli anlaşmalar

⁴ Burada mülkiyet haklarından kasıt fikri mülkiyet haklarıdır. Fikri mülkiyet haklarına ilişkin farklı tanımlar bulunmaktadır. Söz konusu kavram “ticari değere sahip enformasyon” olarak tanımlanabilir. Daha ayrıntılı bir tanım ise, fikri mülkiyeti karakterize eden şeyin, “kamunun mülkiyet statüsü vermeyi arzuladığı fikir, icat ve yaratıcı ifadenin” bir bileşkesi olduğunu vurgular (Ongun, 1996)

gerektirmeyen teknolojiler kullanılır. Devlet tarafından işletilen veya korunanlar hariç, şirketler genellikle küçük ölçekli olacaktır (North, 1999/2010: 87).

Mülkiyet hakları güvence altına alınıp korunduğunda, yatırımlar kendiliğinden artmaya başlayacak ve girişimciler piyasada başarıya ulaşacaktır. Dış yardım ve dış borçlanma olmaksızın dahi, Doğu Asya ülkelerinde olduğu gibi büyüme sağlanacaktır (Kasper, 2007: 100).

Ekonomik özgürlükler; bireylerin mülkiyet haklarını zor kullanmadan, dolandırıcılık ya da hırsızlık yapmadan aynı zamanda fiziksel saldırıya uğramadan elde etmeleri ve bu haklarını kullanırken, mübadele ederken ya da devrederken diğerleriyle sahip oldukları aynı hakları çiğnememeleri olarak tanımlanabilir. Bu tanımından, haklı elde edilen mülkiyetin ve sözleşmenin korunmasının hükümetin asli görevi olduğu sonucuna varılabilir (Gwartney, Lawson ve Block 1996).

Sonuç itibarıyla ekonomik özgürlükler bireylerin iktisadi faaliyetlerini gerçekleştirirken faaliyetlerinin konusu suç teşkil etmediği sürece, bir zorlamaya maruz kalmamalarını ve her türlü zorlamadan hukuk yoluyla korunmalarını ifade etmektedir.

2.2. Ekonomik Özgürlüklerin Ölçülmesi

Bir regresyonda, ekonomik büyüme ile anlamlı ilişki içinde en az 50 değişkenin bulunabileceği göz önüne alınırsa (Levine & Renelt, 1992) ekonomik özgürlük değişkeninin ekonomik büyüme veya ekonomik kalkınma gibi göstergelere olan etkisinin saptanmasında değişkenlerin bileşenlerinin seçimi önem taşımaktadır. Bu doğrultuda ekonomik özgürlük kavramının ölçülebilir hale gelmesi için ve dahi bu ölçümlerin bir değişken olarak kullanılabilmesi için kapsamlı bir çalışma gerekmektedir.

Dünyanın tanınmış düşünce kuruluşlarından Fraser Enstitüsü, Freedom House ve Heritage Vakfı adlı kuruluşlar her yıl yayınladıkları raporlar ile ülkelerin diğer özgürlükleri yanı sıra ekonomik özgürlükler yönünden de durumlarını analiz etmektedirler. Bunlardan Fraser Enstitüsü ve Heritage Vakfı endekslerinde ekonomik özgürlüğü doğrudan ölçerken, Freedom House ekonomik özgürlüğü özgürlük endeksinin bir bileşeni olarak kullanmaktadır. Endekslerin bileşenleri, ampirik literatür taramasında görüleceği üzere ekonomik özgürlüğün diğer ekonomik göstergeler üzerindeki etkisinin araştırılması adına önem teşkil etmektedir.

Bilim adamları ekonomik özgürlüğün tanımı hakkında tam bir mutabakata varmasalar da merkezi unsurları üzerinde genel bir anlaşmanın olduğu kabul edilebilir. Bunlar; mülkiyet hakkının güvenliği, bir ulusun sınırları içinde ve dışında gönüllü işlem yapabilme özgürlüğünün

güvencesi, bireylerin sözleşme yapma özgürlüğü ve özel mülkiyetin devlet tarafından istimlak edilmemesidir (Hanke, Stephen, & Walters, 1997).

Tanımlarından da anlaşılacağı üzere, ekonomik özgürlükler kavramının nicel değil nitel bir kavram olduğu öne sürülebilir. Bu kavramın ölçümünde kullanılan unsurların ve ağırlıklarının farklı olması aynı zaman diliminde aynı ülkelerin farklı sıralamalara sahip olabilecekleri anlamına gelmektedir.

Gayri safi yurt içi hasılanın veya bir adayın aldığı oyların aksine ekonomik özgürlük sayılabilir bir kavram değildir. Özgürlük kavramının nicel değil nitel bir kavram olması, ekonomik özgürlüğün ölçümünde öznelğin ve hatalı ölçümün kaçınılmaz olması sonucunu doğurmaktadır. Bu yüzden ekonomik literatürde özgürlük karşılaştırmaları yapılırken ordinal yöntemler kardinal yöntemlere tercih edilmektedir (Hanke, Stephen, & Walters, 1997).

Arsaların özdeş ve aynı ekonomik değere sahip olduğu bir bölgede tüm serveti iki parsel arsa olan bir kişinin, tüm serveti bir parsel arsa olan bir kişiden iki kat daha zengin olduğunu söyleyebiliriz. Ancak çeşitli unsurlarla ölçmeye çalıştığımız özgürlük endeksi doğrultusunda özgürlük puanı arttığında özgürlüğün de arttığını varsayarsak bu kişilerin birinin özgürlük puanının iki, diğerinin bir olduğunu bulduysak bu sonuç bize birinin diğerinden iki kat daha özgür olduğu sonucunu vermeyebilir. Bu sonuç bize ancak bir sıralamayı gösterir. Bu çalışmada anlaşılmaya çalışılan biraz da, aynı büyüklükte arsaya sahip kişilerin, kişiler servetlerini artırmak istediklerinde, bilgi ve becerileri dışında özgürlüklerinin servetlerini artırmada bir rol oynayıp oynamadığıdır. Şüphesiz farklı bileşenlerin her kişi veya her millet için farklı ağırlıkları ve farklı sonuçları olacaktır. Tek bir bileşenin kıtlığı diğer tüm bileşenlerin bolluğuna rağmen yatırım güdüsünü kırarak etki yapabilir. Tam tersi şekilde tek bir bileşenin bolluğu diğer tüm bileşenlerin kıtlığına rağmen yatırım güdüsünü veya yatırım yapmanın çok ötesinde nihai amaç olan mutluluğu tetikleyebilir. Ancak iktisadi analizlerde bireylerin ve hatta milletlerin karakteristik özelliklerini hesaba katarak bir fonksiyon oluşturmak milyonlarca değişkenden bir sonuç elde etmeye çalışmak olacaktır ki bu pek mümkün değildir. İmkân dâhilinde olsa dahi analizin, o anki tercihleri yansıtacağı da hesaba katılmalıdır. Böyle bir analiz muhtemelen, dalga boylarının Dünya'nın hareketlerine göre değiştiği bilinmesine rağmen, bir okyanusta herhangi bir andaki tüm dalga boylarının ölçülmesiyle elde edilen verilerle okyanus hakkında bir kaniya ulaşmaya çalışmaya benzeyecektir.

3. Literatür Taraması

Ekonomik özgürlükler gibi soyut bir kavramın ölçülebilir hale gelmesi, ülkeler arasında ekonomik özgürlüklerin karşılaştırılmasına olanak sağlamış, aynı zamanda ekonomik özgürlüklerin; ekonomik büyüme, refah gibi ekonomik büyüklükleri nasıl etkilediğine ilişkin çalışmalara da imkân vermiştir (Tunçsiper & Biçen, 2014).

Barro (1991), 1960-1985 döneminde 98 ülke için incelemede bulunduğu çalışmasında kamu tüketim harcamalarının⁵ GSYH'ye oranının yüksek olduğu ülkelerde kişi başına GSYH'nin ve özel yatırımların GSYH'ye oranının düşük olduğunu, kamu yatırımlarının kalitesiyle büyüme arasında zayıf bir ilişki olduğunu, siyasi istikrarsızlıkla⁶ büyüme arasında negatif yönlü ilişki olduğunu saptamıştır. Barro (1994), 1960-1990 döneminde 100 ülke için panel veri analizinden yararlanarak yaptığı çalışmasında; ekonomik özgürlüğün bileşenleri olan hukukun üstünlüğünün artırılmasının, serbest piyasaların, daha az kamu harcamalarının ve yüksek beşeri sermayenin ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ilişkisini tespit etmiştir.

Knack ve Keefer (1995), büyümenin kaynağı olan kurumların yakınsama üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, mülkiyet haklarını koruyucu kurumların; ekonomik büyüme, yatırımlar ve verimlilik açısından önem teşkil ettiğini, kurumların koşullu yakınsamaya yol açacağını tespit etmişlerdir.

Nelson ve Singh (1998), 1970-1989 döneminde 67 az gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için panel veri analizlerini kullanarak yaptıkları çalışmalarında, demokrasinin ve ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçları demokrasi ve siyasal özgürlüklerin büyüme ile doğru yönlü ilişkide olduğunu ortaya koymuştur. İkinci olarak yüksek kamu harcamalarının büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğunu, üçüncü olarak ise ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ayal ve Karras (1998), ekonomik gelişme ile ekonomik özgürlük kavramının unsurlarını oluşturan ayrıştırılmış faktörler arasındaki ilişkiyi ölçmüşlerdir. 1975-1990 kesitini kapsayan ve 58 ülke üzerinde uygulanan çalışmada ekonomik özgürlüklerin, toplam faktör verimliliğini ve sermaye birikimini artırma yoluyla büyümeyi artırdığı sonucuna varılmıştır.

⁵ Kamu harcamalarının azalması, Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015) bileşenlerinden biri olan "kamu hacmi" bileşeninin endeks değerini yükseltmektedir. "Kamu harcamaları" bileşenini içeren çeşitli çalışmalar bu sebeple, bu çalışmanın literatür taraması kısmına dahil edilmiştir.

⁶ Siyasi istikrarsızlık kavramı mülkiyet haklarının güvencesini de içermektedir ve mülkiyet haklarının güvencesi ile özel yatırımlar arasında pozitif yönlü ilişki vardır (Barro, 1991).

Barro (1999), 1960-1990 döneminde 100 ülke için ekonomik büyüme, gelir dağılımı ve yatırımlar arasındaki ilişkiyi panel veri analizlerinden yararlanarak araştırdığı çalışmasında hukukun üstünlüğünün, beşeri sermayenin, dış ticaret hadlerindeki iyileşmenin ve yatırımların büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkisinin olduğunu, kamu harcamalarının ve makroekonomik istikrarın göstergesi olarak ele aldığı ortalama enflasyon oranının artmasının⁷ büyümeye ters yönlü etkisi bulunduğunu, kamu harcamalarının GSYH'ye oranındaki artışın ve enflasyon oranındaki artışın yatırımlarla negatif yönlü ilişkisi olduğunu, hukukun üstünlüğü ile yatırımların pozitif yönlü ilişkiye sahip olduğunu, dış ticaret hadlerinin, eğitim düzeyinin ve demokrasinin yatırımlarla ilişkisinin önemsiz olduğunu saptamıştır.

Berggren (1999), panel veri analizlerini kullanarak 1975-1985 döneminde ekonomik özgürlük endeks değerleri mevcut bulunan ülkeler için ekonomik özgürlüklerin gelir dağılımı eşitliği üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada ekonomik özgürlüklerin ilk aşamada iktisadi ortamın ve ekonomik faaliyetlerin işleyişini ve nihayetinde milli gelir seviyesini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. İkinci dönemde ise, ekonomik özgürlükte sürekli artışların gerçekleşmesi, daha serbest bir ekonomik ortamda yoksulların gelirinin görece yüksek bir büyüme oranına sahip olması nedeniyle, gelir dağılımı daha adaletli hale gelmektedir.

Kneller vd. (1999), 1970-1995 döneminde 22 OECD ülkesi için panel veri analizleri kullanarak yaptıkları çalışmada, vergilendirme yapısının⁸ ve kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmış, saptırıcı vergilendirmenin büyümeyi negatif etkilerken saptırıcı olmayan vergilendirmenin büyümeyi negatif etkilemediğini, verimli kamu harcamalarının büyümeyi pozitif etkilerken verimsiz kamu harcamalarının büyümeyi pozitif etkilemediğini saptamışlardır.

Carlsson ve Lundström (2001), ekonomik özgürlükler ile büyüme arasındaki ilişkiyi 1975-1995 dönemi için 74 ülkeyi dikkate alarak toplam yedi ekonomik özgürlük bileşeni (kamu hacmi, iktisadi yapı ve piyasalarının işleyişi, para politikası ve fiyat istikrarı, döviz kullanım serbestisi, özel mülkiyetin korunması ve hukuki yapı, uluslararası ticaret ve yabancılarla mübadele özgürlüğü, sermaye piyasalarında mübadele özgürlüğü) bazında incelemişler ve ekonomik özgürlüklerin bazı bileşenleri ile ekonomik büyüme arasında sıkı bir ilişki

⁷ Enflasyon oranındaki artış Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015) bileşenlerinden biri olan “güçlü para” bileşeninin endeks değerini düşürmektedir.

⁸ “Vergilendirme yapısı”; Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015) bileşenlerinden biri olan “kamu hacmi” bileşeninin alt bileşenlerinden biri olduğu için bu çalışmaya literatür taramasında yer verilmiştir.

saptamışlardır. Çalışmanın sonucunda ekonomik özgürlüğün unsurlarından bazılarının (para politikası ve fiyat istikrarı) ekonomik büyüme açısından önemsiz olduğu, bazılarının (iktisadi yapı ve piyasaların işleyişi, sermaye piyasalarında mübadele özgürlüğü) büyüme açısından kırılgan değişkenler olduğu, bazılarının ise (kamu hacmi, yabancılarla mübadele özgürlüğü) büyüme ile negatif yönlü ilişki içinde olduğu saptanmıştır. Bileşenlerden yalnızca döviz kullanım serbestisi ile özel mülkiyetin korunması ve hukuki yapının ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ilişkiye sahip oldukları belirtilmiştir.

Scully (2002), gelişmiş ekonomilerle bazı yeni sanayileşen Asya ülkelerini dâhil ettiği çalışmada; ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye ve gelir dağılımına olan etkisini, çeşitli kamu politikalarının büyüme ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini ve büyüme ile gelir dağılımı takasını incelemiştir. En küçük kareler yöntemi kullanılan çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme hızını artırıcı ve gelir dağılımını iyileştirici özelliği olduğu tespit edilmiştir.

Bengoa ve Sanchez-Robles (2003); 1970-1999 kesitinde 18 Latin Amerika ülkesi için ekonomik özgürlükler, doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimi panel veri analizi kullanarak incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ekonomik özgürlüklerin yabancı sermaye girişlerini artırdığını bunun da ekonomik gelişme sürecini desteklediğini söylemişlerdir.

Doucoliagos ve Ulubaşoğlu (2004), 82 ülkenin 1970-1999 dönemini 5 yıllık zaman aralıklarıyla panel veri analizlerinden ve meta-regresyon analizlerinden yararlanarak, ekonomik özgürlük, siyasal özgürlük ve ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonucunda ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etkisinin olduğu ancak bu etkinin boyutlarının ölçüm yöntemlerine ve değişkenlerin belirlenmesine göre değişebileceğini vurgulamışlardır.

Gwartney vd. (2004), 1980-2000 dönemini ve 99 ülkeyi kapsayan çalışmalarında ekonomik özgürlüklerin ülkeler arası gelişmişlik farklılıklarına olan etkilerini araştırmışlar ve ekonomik özgürlük endeksiyle ölçülen kurumsal kalite farklılıklarının uzun dönemli büyüme oranlarına ciddi bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre ülkeler ekonomik özgürlüğü destekleyen kurumlar ve politikalarla daha yüksek büyüme ve gelir oranlarına ulaşırlar. Yazarların çalışmalarına göre daha kaliteli kurumların (ekonomik büyüme ve refah için en uygun kurumların) tam özellikleri tartışmalı da olsa, daha yüksek ekonomik büyüme oranları için,

mülkiyet haklarının korunması ve mübadele özgürlüğünün bulunması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Dawson (2006), regülasyonların uzun dönemli ekonomik performans üzerindeki etkisini incelemek için, 64 ülkenin 1980-2000 dönemine ait verilerini analiz etmiştir. Çalışma sonucunda daha fazla regülasyonun⁹ özel yatırımlarla negatif yönlü, kamu yatırımlarıyla pozitif yönlü ilişki içinde olduğu, daha fazla regülasyonun uzun dönemli ekonomik performans ile ters yönlü ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Sameti ve Shahchera (2006), 14 Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesini 1980-2002 döneminde ele aldıkları çalışmalarında ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme ve devletin vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanarak araştırmışlardır. Çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi arttırıcı etkisi olduğunu saptamışlardır.

Weede (2006), 1980-2000 döneminde 102 ülkede ekonomik özgürlüklerin ekonomik gelişmişliğe (kişi başına gelire) olan etkisini panel veri analizi ile incelemiştir. Bağımsız değişkenlerine ekonomik özgürlüklerle beraber beşeri sermayeyi (ulusal IQ), kıyı kesimi nüfusunu ve bölgesel konumu da ekleyen Weede, çalışması sonucunda, bu değişkenlerden en önemli olanın ekonomik özgürlük olduğu tespitini yapmıştır.

Ashby ve Sobel (2008), ilk kez ABD eyaletlerinde ekonomik özgürlüğün gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Panel veri analizine dair bulgularında, ekonomik özgürlük ile gelir dağılımı adaletinin anlamlı bir şekilde pozitif yönlü ilişkiye sahip olduğunu saptamışlardır. 1980-2003 dönemini kapsayan çalışmada ekonomik özgürlüklerin gelir artışını ve gelir artış hızını desteklediği sonucuna varılmıştır.

Justesen (2008), Granger nedensellik serisini kullanarak panel veri analizi ile incelediği 72 ülkenin 1970-1999 döneminde ekonomik özgürlüğün bazı bileşenlerinin (kamu hacmi ve regülasyonlar) ekonomik büyümeyi ve yatırımları güçlü bir şekilde pozitif yönlü etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Heckelman ve Knack (2009), 1990-2000 dönemi için 68 ülkeyi ele alan çalışmalarında dış yardımlar (alıcı ülke açısından), ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizlerinden yararlanarak araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda ekonomik özgürlüklerin alınan dış yardım oranlarını etkilediğine dair bir kanıt bulunamamıştır. Ancak

⁹ Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015) bileşenlerinden biri olan “regülasyonlar” bileşeninin endeks değerinin yüksek olması, ekonomide daha az regülasyon uygulandığı anlamına gelmektedir.

çalışmada belirtildiği üzere, ekonomik özgürlükler beş ana alana ayrıştırıldığında (alan 1: kamu hacmi, alan 2: hukuki yapı ve mülkiyet hakları güvencesi, alan 3: güçlü para, alan 4: uluslararası ticaret özgürlüğü, alan 5: regülasyonlar), dış yardımlar ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiye dair kanıtlar bulunmuştur. Bu alanlardan ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ilişkide olanların, dış yardımlarla olan bağlantısı çok güçlü iken, ekonomik büyüme ile ilişkisi nötr veya negatif olanların dış yardımlarla bağlantısı çok düşüktür. Çalışmada Alan 5 (regülasyonlar) hariç diğer alanların dış yardımlarla doğrudan pozitif yönlü ilişkisi tespit edilmesine rağmen, yazarlara göre ekonomik özgürlük endeksinin hedonik yaklaşıma sahip oluşu ve endekste Alan 5'in (regülasyonların) ağırlığının fazla olması bir bütün olarak ekonomik özgürlüklerle dış yardımları ilişkilendirmeyi zorlaştırmıştır.

Azman-Saini vd. (2010), 1975-2004 periyodunda 85 ülkeyi kapsayan çalışmalarında ekonomik özgürlük ile doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki sistemik bağlantıyı genelleştirilmiş momentler metodu kullanarak incelemiştir. Sonuç olarak ekonomik özgürlüğün uzun vadeli büyüme için itici bir güç olduğunu ve doğrudan yabancı yatırımların ekonomik özgürlüklere bağlı olarak büyüme üzerinde pozitif etkide bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Mahmood ve Azid (2011); ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini farklı ekonomi türleri üzerinde incelemek için panel ARDL testini kullanarak 29'u yüksek gelirli, 18'i üst-orta gelirli, 26'sı alt-orta gelirli, 23'ü ise düşük gelirli olmak üzere toplam 96 ülke üzerinde 2000-2006 dönemini kapsayan bir araştırma yapmışlardır. Çalışmaları sonucunda, ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin olarak; yüksek ve alt-orta gelirli ülkelerde çift taraflı bağlantı tespit ederken, üst-orta ve düşük gelir grubuna dâhil ülkelerde tek taraflı ve güçlü bir bağlantı tespit etmişlerdir. Bu ülkelerdeki tek taraflı bağlantı ile kastedilen; ekonomik özgürlükler ekonomik büyümeye neden olurken, ekonomik büyümenin ekonomik özgürlüğe neden olmamasıdır. Sonuç olarak yazarlar hipotezlerini ekonomik özgürlüklerin dünya ekonomisinde ekonomik büyümeye neden olacağı şeklinde kurmuşlardır. Bu yargıya ekonomik özgürlüğün beş ana alanını da (kamu hacmi, hukuki yapı ve mülkiyet hakları güvencesi, güçlü paraya erişim, uluslararası ticaret özgürlüğü, regülasyonlar) dâhil etmişlerdir.

Panahi vd. (2014), 2000-2009 kesitinde 13 Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesini inceledikleri çalışmalarında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini araştırmışlar ve panel veri analizlerinin sonucunda ekonomik kurumların, spesifik olarak

ekonomik özgürlüğün, ülkelerin kalkınmasında önemli rol oynadığını ve ekonomik büyüme ile pozitif yönlü korelasyon içinde olduğunu saptamışlardır. Çalışmaya göre kamu hacmi, güçlü para, uluslararası ticaret özgürlüğü ve regülasyonlar bileşenlerinin ekonomik büyüme ile ilişkisi pozitif yönlü tespit edilirken, hukuki yapı ve mülkiyet haklarının güvencesi bileşeninin negatif yönlü olduğu tespit edilmiştir.

4. Veri Seti ve Uygulama Sonuçları

4.1. Veri Seti ve Örneklem Kümesi

Herhangi bir ekonometrik çalışmanın başarısı esas olarak; üzerinde çalışılan datanın niteliği kadar niceliğine de bağlıdır. Bu konuda güvenilir kuruluşlara ait internet kaynakları zengin bir veri içeriği sunmaktadır (Gujarati & Porter, 1999: 5).

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisinin saptanabilmesi için çalışmada ele alınacak 9 ülkenin 2000-2013 dönemini kapsayan verileri ekonometrik analize tabi tutulmuştur. Ekonomik özgürlük değişkenleri olarak Fraser Enstitüsü'nün 2015 Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nde yer alan 5 ana bileşen kullanılmıştır. Ekonomik özgürlük bileşenleri bağımsız değişkenler olarak modele yerleştirilmiştir. Aynı bağımsız değişkenlerin ilk olarak ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ve ayrı bir model ile kalkınma üzerindeki etkisine bakılmıştır. Bağımlı değişkenlerden ilki olan ekonomik büyümenin temsili değişkeni olarak kişi başına düşen milli gelirin değişim oranı tercih edilmiş ve veriler Dünya Bankası'ndan sağlanmıştır. Kalkınma bağımlı değişkeninin temsili değişkeni olarak "toplam imalat sanayi ihracatında yüksek teknolojili ürünlerin payı" alınmıştır. Kalkınma bağımlı değişkeninin temsili değişkeni olarak toplam imalat sanayi ihracatında yüksek teknolojili ürünlerin payının tercih edilmesinin sebebi bu göstergenin esasında eğitim seviyesinin bir sonucu olduğunun düşünülmesidir. Tablo 1'de ve Tablo 2'de çalışmada kullanılan bağımlı değişkenler ve bu değişkenleri temsilen kullanılan değişkenler ile verilerin hangi kaynaklardan elde edildiği gösterilmektedir.

Tablo 1

Birinci Model İçin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı değişken	Temsili değişken	Veri kaynakları
Ekonomik büyüme	Kişi başına düşen reel GSYH'nin değişim oranı (ABD \$) (KG)	Dünya Bankası (2016)
Bağımsız değişkenler		
Kamu Hacmi	Ekonomik Özgürlük Endeksi Kamu Hacmi Bileşeni (KH)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları	Ekonomik Özgürlük Endeksi Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları Bileşeni (HM)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Güçlü Para	Ekonomik Özgürlük Endeksi Güçlü Para Bileşeni (GP)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Ekonomik Özgürlük Endeksi Uluslararası Ticaret Özgürlüğü Bileşeni (UT)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Regülasyonlar	Ekonomik Özgürlük Endeksi Regülasyonlar Bileşeni (R)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)

Tablo 2

İkinci Model İçin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı Değişken	Temsili değişken	Veri kaynakları
Ekonomik Kalkınma	Toplam İmalat Sanayi Ürünleri İhracatında Yüksek Teknolojili Ürünlerin Payı (%) (HT)	Dünya Bankası (2016)
Bağımsız Değişkenler		
Kamu Hacmi	Ekonomik Özgürlük Endeksi Kamu Hacmi Bileşeni (KH)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları	Ekonomik Özgürlük Endeksi Hukuki Yapı ve Mülkiyet Hakları Bileşeni (HM)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Güçlü Para	Ekonomik Özgürlük Endeksi Güçlü Para Bileşeni (GP)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Uluslararası Ticaret Özgürlüğü	Ekonomik Özgürlük Endeksi Uluslararası Ticaret Özgürlüğü Bileşeni (UT)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)
Regülasyonlar	Ekonomik Özgürlük Endeksi Regülasyonlar Bileşeni (R)	Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi (2015)

Verileri elde edilen 9 ülkenin seçilmesinde Morgan Stanley Capital International (MSCI) Yükselen Piyasalar Endeksi ve IMF'nin sınıflandırması dikkate alınmıştır. Bu sınıfta yer alan ülkeler arasında nüfus ve kişi başına hasılası birbirinden çok uzak olmayan, dünya ekonomisi ve dahi siyaseti için önem teşkil eden ülkeler seçilmiştir. Ülke seçiminde her kıtadan ülkelerin

bulunmasına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda Güney Amerika'dan iki, Kuzey Amerika'dan bir, Afrika kıtasından iki, Doğu Avrupa ve Orta Doğu'dan iki ve Uzak Doğu ülkelerinden iki olmak üzere toplam dokuz ülke analize dâhil edilmiştir. Tablo 3'te ülkeler ve ülkelerin hangi kuruluşa göre yükselen piyasa oldukları verilmiştir.

Tablo 3

Çalışmada ele alınan ülkeler

	IMF ¹⁰	MSCI ¹¹
Arjantin*	Var	Yok
Brezilya	Var	Var
Güney Afrika	Var	Var
Güney Kore**	Yok	Var
Meksika	Var	Var
Mısır**	Yok	Var
Rusya	Var	Var
Tayland	Var	Var
Türkiye	Var	Var

Not. *Belirtilen ülke MSCI'ya göre yükselen piyasa ekonomileri içerisinde yer alırken, IMF'ye göre bu kategoride yer almamaktadır.

**Belirtilen ülke IMF'ye göre yükselen piyasa ekonomileri içerisinde yer alırken, MSCI'ya göre bu kategoride yer almamaktadır.

4.2. Ekonometrik Yöntem

Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme temsili değişkenine ve ekonomik kalkınma temsili değişkenine olan etkilerini test etmek için yapılan ekonometrik analiz 2000-2013 dönemini kapsayan 9 yükselen piyasa ekonomisine ait verilerle panel veri analiz yöntemi kullanılarak tahmin edilmiştir.

Panel veri analizi, birimlere (ülkeler, firmalar, bireyler) ait aynı kesitlerin belirli zaman içerisinde incelenmesidir (Gujarati & Porter, 1999: 5). Panel veri analizi ekonometrinin en etkin ve yenilikçi yöntemlerinden biridir. Çünkü panel veri analizi tahmin tekniklerinin ve teorik sonuçların geliştirilmesi için verimli bir ortam sağlar (Greene, 2003: 284). Panel aynı zamanda birimlerin zaman içerisindeki örneklerini takip eden veri setidir, böylece örnekteki her birim için birden fazla gözlem yapılabilmesini mümkün kılar (Hsiao, 2014: 1).

Panel veri analizi, ekonomik araştırmalar için zaman serisi veya yatay-kesit yöntemlerine göre bazı önemli avantajlara sahiptir. Panel veri analizi, model parametrelerini daha isabetli tahmin ederek ekonometrik ölçümlerin etkinliğini geliştirmeyi sağlar. Daha gerçekçi davranışsal

¹⁰ IMF veri tabanından alınmıştır.

¹¹ MSCI veri tabanından alınmıştır.

hipotezler inşa edilmesi için daha büyük bir kapasite sunar. Panel veri analizi, zaman serisi veya yatay-kesit yöntemleriyle cevap verilemeyecek iktisadın önemli sorularına bireylerarası farklılıkları bireyler içi dinamiklerle harmanlayarak analiz etmeye imkân verir (Hsiao, 2014: 4).

Panel veri analizinde değişkenler iki alt simgeye sahiptir:

$$Y_{it} = a_i + \beta_1 X_{it} + u_{it} \quad (1)$$

$$i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$$

i hanehalkını, bireyleri, firmaları veya ülkeleri vb. simgelerken, t ise zamanı simgelemektedir (Baltagi, 2008: 13).

4.3. Ekonomik Büyüme ve Ekonomik Özgürlükler İlişkisi

4.3.1. Panel birim kök ve panel eşbütünleşme testleri

Panel veri analizi uygulanırken en önemli unsurlardan biri heterojenliktir. Paneldeki her veri durağan olmayabilir. Bazı paneller birim kök içerip bazıları içermezken birim kök testinin yapılması karmaşık bir hal alacaktır (Asteriou & Hall, 2007: 366). Panel birim kök sınanırken karşılaşılan ilk sorun, paneli oluşturan yatay kesitlerin birbirinden bağımsız olup olmadıklarıdır. Panel birim kök testleri bu noktada; birinci ve ikinci kuşak testler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birinci kuşak testler de homojen ve heterojen modeller olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Levin, Lin ve Chu (2002), Breitung ve Pesaran (2005) ve Hadri (2000) homojen model varsayımına dayanırken; Im, Pesaran ve Shin (2003)-IPS, Maddala ve Wu (1999), Choi (2001) heterojen model varsayımına dayanmaktadır (Göçer, 2013: 5094). Bu çalışmada, durağanlığın test edilmesi için Levin, Lin ve Chu (2002), Im, Pesaran ve Shin (2003), Fisher ADF -Maddala ve Wu ve Fisher, Philips ve Perron -Choi testleri kullanılmıştır. Hatalar arasındaki otokorelasyon sorununu gideren birim kök testlerindeki uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre seçilmiştir.

Bu çalışmada, ilk modele ilişkin bağımlı ve bağımsız tüm değişkenler için Levin, Lin ve Chu, IPS, Fisher ADF ve Choi panel birim kök testleri tahmin edilmiştir. Her grup örneklem için yapılan sabitli ve trendsiz ayrıca sabitli ve trendli Levin, Lin ve Chu, IPS, Fisher ADF ve Fisher PP panel birim kök testleri sonuçlarına göre değişkenler düzey değerlerinde birim kök içermektedir. Birinci farkları alınarak elde edilen test sonuçlarına göre birinci farklarda serilerin birim kök içermediği, diğer bir deyişle birinci farkların durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Aşağıda, Tablo 4'te test edilecek modellerde kullanılmak üzere test edilen bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tamamına ilişkin durağanlık analizleri gösterilmektedir.

Tablo 4

Birinci Model İçin Birim Kök Testleri – Düzey İstatistikleri

	Düzey I(0) t-istatistikleri							
	Levin, Lin & Chu		IPS		Fisher ADF		Fisher PP	
	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli
InKBG	-3.27313 (0.0005)	2.80506 (0.9975)	0.62882 (0.7353)	-1.74274 (0.0407)	10.0211 (0.9312)	36.1449 (0.0068)	11.0459 (0.8924)	15.0711 (0.6571)
KH	-5.60725 (0.0000)	0.63407 (0.7370)	-1.82241 (0.0342)	-2.13692 (0.0163)	34.9248 (0.0097)	40.3311 (0.0019)	20.0128 (0.3321)	28.3088 (0.0575)
HM	2.92651 (0.9983)	2.28116 (0.9887)	-0.44223 (0.3292)	-0.64382 (0.2598)	22.9943 (0.1908)	19.2319 (0.3777)	41.6886 (0.0012)	38.7256 (0.0031)
GP	-6.32233 (0.0000)	5.55704 (1.0000)	-3.46792 (0.0003)	-0.34438 (0.3653)	49.8832 (0.0001)	16.7518 (0.5402)	65.2128 (0.0000)	40.5540 (0.0018)
UT	-1.78471 (0.0372)	1.53136 (0.9372)	-0.64664 (0.2589)	1.71075 (0.9564)	22.7903 (0.1988)	10.7500 (0.9047)	22.9430 (0.1928)	20.7316 (0.2932)
R	1.12926 (0.8706)	2.53604 (0.9944)	-1.13171 (0.1289)	-0.95806 (0.1690)	25.5493 (0.1105)	27.7925 (0.0653)	34.3316 (0.0115)	37.5888 (0.0044)

Tablo 5

Birinci Model İçin Birim Kök Testleri – Birinci Fark İstatistikleri

	Birinci Fark I(1) t-istatistikleri							
	Levin, Lin & Chu		IPS		Fisher ADF		Fisher PP	
	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli
InKBG	-4.57480 (0.0000)	-83.5104 (0.0000)	-5.19243 (0.0000)	-10.5818 (0.0000)	63.1858 (0.0000)	35.4364 (0.0083)	56.2280 (0.0000)	43.3413 (0.0007)
KH	-4.45893 (0.0000)	-9.20971 (0.0000)	-7.34108 (0.0000)	-5.66073 (0.0000)	87.6212 (0.0000)	60.7447 (0.0000)	101.416 (0.0000)	85.7908 (0.0000)
HM	-7.77211 (0.0000)	-10.9571 (0.0000)	-8.59217 (0.0000)	-6.08263 (0.0000)	90.3333 (0.0000)	74.1467 (0.0000)	102.077 (0.0000)	82.4194 (0.0000)
GP	-12.5865 (0.0000)	-11.7720 (0.0000)	-6.11528 (0.0000)	-6.59778 (0.0000)	66.9309 (0.0000)	59.4071 (0.0000)	77.7761 (0.0000)	60.2357 (0.0000)
UT	-6.57437 (0.0000)	-5.51614 (0.0000)	-5.27834 (0.0000)	-3.30524 (0.0005)	58.6999 (0.0000)	41.0679 0.0015	65.1507 (0.0000)	48.7086 (0.0001)
R	-10.3062 (0.0000)	-12.8291 (0.0000)	-9.39243 (0.0000)	-10.5331 (0.0000)	98.1216 (0.0000)	100.085 (0.0000)	105.235 (0.0000)	103.793 (0.0000)

Tablo 5'te değişkenlerin birinci dereceden bütünleşik oldukları belirlendikten sonra ikinci aşamada, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığı test edilmelidir. Bu amaçla

literatürde sıklıkla tercih edilen, Pedroni tarafından geliştirilmiş panel eş bütünleşme testi kullanılacaktır.

Bu çalışmada sabit terimli ve trendli durumda Pedroni test sonuçlarına göre; biri bağımlı beşi bağımsız olmak üzere altı değişken arasında “eşbütünleşme yoktur” biçimindeki boş hipotez %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Böylece değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşme olduğu sonucuna varılmıştır. Tablo 6’da Pedroni eşbütünleşme testinin yedi istatistiğinin sonuçları verilmiştir.

Tablo 6

Birinci model için Pedroni Eşbütünleşme Testi sonuçları

Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonucu Sabit Terimli ve Trendli				
Within-Dimension				
	t-istatistiği	Olasılık	Ağırlıklandırılmış t-istatistiği	Olasılık
Panel v-Statistic	30.6400	0.0000***	19.4006	0.0000***
Panel rho-Statistic	4.6908	1.0000	4.8662	1.0000
Panel PP-Statistic	-9.1716	0.0000***	-6.8731	0.0000***
Panel ADF-Statistic	-0.3783	0.3526	0.4404	0.6702
Between-Dimension				
	t-istatistiği	Olasılık		
Group rho-Statistic	5.8149	1.0000		
Group PP-Statistic	-27.3417	0.0000***		***%1 anlamlılık düzeyi
Group ADF-Statistic	-4.4125	0.0000***		

Büyüme oranı ile ekonomik özgürlüğü temsil eden bağımsız beş değişken arasında uzun dönemli ilişkiyi araştırdığımız Pedroni eşbütünleşme testine göre H_0 hipotezi (seriler arasında eşbütünleşme yoktur) reddedilmiştir. Test sonuçlarından panel istatistiklerinin ikisi %1 seviyesinde anlamlıdır. Grup istatistiklerinden Grup rho-istatistiği haricinde diğer istatistikler (Grup PP-istatistiği ve Grup ADF-istatistiği) %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde Pedroni eşbütünleşme testindeki hem panel hem de grup istatistiklerini oluşturan yedi testin dördünün sonucunda, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi görülmektedir.

Dolayısıyla alternatif hipotez (seriler arasında eşbütünleşme vardır) kabul edilmiştir. Uzun dönemde büyüme oranı ile ekonomik özgürlük bileşenleri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilebilir. Bu bağlamda uzun dönemde analiz için seçilmiş yükselen piyasa ekonomilerinde kişi başına gelir ile ekonomik özgürlük arasında birlikte hareket söz konusudur ve yapılan analizler değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğunu göstermektedir.

4.3.2. DOLS yöntemine göre sonuçların değerlendirilmesi

Eşbütünleşme testleri uygulandıktan sonra bu ilişkinin nihai sapsız katsayılarını tahmin etmek üzere tahmin edicilerinin tutarlılığını test edebilmek gayesiyle Kao ve Chiang (2000) tarafından geliştirilen DOLS (Dynamic Ordinary Least Square) yöntemi kullanılmıştır. Eşbütünleşik panel veri değişkenleri arasındaki ilişkiyi tahmin etmede kullanılan bir diğer yöntem olan ve Pedroni (2000) tarafından geliştirilen FMOLS yöntemi, standart sabit etkili tahmincilerdeki (otokorelasyon, değişen varyans gibi sorunlardan kaynaklanan) sapmaları düzeltmektedir, DOLS yöntemi ise modele dinamik unsurları da dâhil ederek statik regresyondaki (özellikle içsellik sorunlarından kaynaklanan) sapmaları da giderebilecek bir yöntemdir (Kök, İspir, & Arı, 2010: 8). Bu iki yaklaşım arasında FMOLS tahmincileri küçük örneklerde oldukça sapsız sonuç verebilmektedir (Vergil, 2009: 105-106).

Bu sebepten ötürü zaman ve kesit boyutu küçük olan bu çalışmada yükselen piyasa ekonomilerine dâhil 9 ülke için 2000-2013 yılları arasındaki kişi başına geliri etkileyen değişkenler DOLS yöntemiyle tahmin edilmiştir. Sonuç olarak (2) numaralı denklem aşağıdaki biçimde yazılmıştır:

$$\begin{aligned}
 KG_{it} = & a_i + \beta_1 KH_{it} + \beta_2 HM_{it} + \beta_3 GP_{it} + \beta_4 UT_{it} + \beta_5 R_{it} + \sum_{l=-s}^s \beta_1^K \Delta KH_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_2^H \Delta HM_{i,t-1} \\
 & + \sum_{l=-s}^s \beta_3^G \Delta GP_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_4^U \Delta UT_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_5^R \Delta R_{i,t-1}
 \end{aligned} \quad (2)$$

9 yükselen piyasa ekonomileri için DOLS tahmin yöntemi sonucu elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7
Birinci model için DOLS tahmin sonuçları

DOLS Tahmin Sonuçları		
Değişkenler	Katsayılar	Olasılık
KH	0.0452*** (0.0088)	0.0000 [5.1619]
HM	0.0232*** (0.0076)	0.0028 [3.0673]
GP	0.0165*** (0.0060)	0.0074 [2.7385]
UT	0.0094 (0.0084)	0.2684 [1.1132]
R	0.0081 (0.0092)	0.3780 [0.8858]
İstatistikler		
R ²	: 0.7334	
Düzeltilmiş R ²	: 0.6520	
Wald Testi Prob	: 0.0000	

Not. Standart hatalar parantez içinde verilmiştir. t-istatistikleri köşeli parantez içinde verilmiştir. *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 7, dokuz yükselen piyasa ekonomisi için DOLS tahmin sonuçlarını göstermektedir. Tahmin sonuçları yorumlanmadan önce tahminlerin tutarlılığına ilişkin testler uygulanmıştır. Model tahmininde kullanılan sabit etkiler yönteminin gerekliliği sabit etkiler testi (redundant fixed effects tests) ile incelenmiştir ve sabit etkileri olmadığı yönündeki boş hipotez %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir.

Ayrıca Wald testi ile modelde kullanılan değişkenlerin birlikte anlamsız olduğu yönündeki hipotez yüzde %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiş ve değişkenlerin birlikte kullanılmasının anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo 8
Birinci Model İçin Wald ve Redundant Fixed Effect Test İstatistiği

Wald Testi	Değer	Olasılık
F-statistic	11.9753	0.0000
Chi-square	59.8767	0.0000
Redundant Fixed Effect Testi	Değer	Olasılık
Cross-section F	457.3544	0.0000
Cross-section Chi-square	443.0857	0.0000

Tahmin sonuçlarına göre UT ve R haricindeki değişkenler istatistiki olarak anlamlıdır. Elde edilen ampirik sonuçlar, KH, HM ve GP değişkenlerinin katsayılarının %1 anlamlılık

düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu ve havuzlanmış modelde bu değişkenlerin iktisadi büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

4.4. Ekonomik Kalkınma ve Ekonomik Özgürlükler İlişkisi:

4.4.1. Panel birim kök ve panel eşbütünleşme testleri

Uygulamanın bu bölümünde ikinci modele ilişkin bağımlı ve bağımsız tüm değişkenler için Levin, Lin ve Chu, IPS, Fisher ADF ve Choi panel birim kök testleri tahmin edilmiştir. Her grup örneklem için yapılan sabitli ve trendsiz ayrıca sabitli ve trendli Levin, Lin ve Chu, IPS, Fisher ADF ve Fisher PP panel birim kök testleri sonuçlarına göre değişkenler düzey değerlerinde birim kök içermektedir. Birinci farkları alınarak elde edilen test sonuçlarına göre birinci farklarda serilerin birim kök içermediği, diğer bir deyişle birinci fark durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hatalar arasındaki otokorelasyon sorununu gideren birim kök testlerindeki uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre seçilmiştir.

Aşağıda Tablo 9’da modellerde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tamamına ilişkin durağanlık analizleri gösterilmektedir.

Tablo 9

İkinci Model İçin Birim Kök Testleri – Düzey İstatistikleri

	Düzey I(0) t-istatistikleri							
	Levin, Lin & Chu		IPS		Fisher ADF		Fisher PP	
	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli
HT	-0.19360 (0.4232)	3.68033 (0.9999)	-1.82331 (0.0341)	-2.21467 (0.0134)	35.6596 (0.0078)	41.1389 (0.0015)	51.2490 (0.0000)	43.3950 (0.0007)
KH	-5.60725 (0.0000)	0.63407 (0.7370)	-1.82241 (0.0342)	-2.13692 (0.0163)	34.9248 (0.0097)	40.3311 (0.0019)	20.0128 (0.3321)	28.3088 (0.0575)
HM	2.92651 (0.9983)	2.28116 (0.9887)	-0.44223 (0.3292)	-0.64382 (0.2598)	22.9943 (0.1908)	19.2319 (0.3777)	41.6886 (0.0012)	38.7256 (0.0031)
GP	-6.32233 (0.0000)	5.55704 (1.0000)	-3.46792 (0.0003)	-0.34438 (0.3653)	49.8832 (0.0001)	16.7518 (0.5402)	65.2128 (0.0000)	40.5540 (0.0018)
UT	-1.78471 (0.0372)	1.53136 (0.9372)	-0.64664 (0.2589)	1.71075 (0.9564)	22.7903 (0.1988)	10.7500 (0.9047)	22.9430 (0.1928)	20.7316 (0.2932)
R	1.12926 (0.8706)	2.53604 (0.9944)	-1.13171 (0.1289)	-0.95806 (0.1690)	25.5493 (0.1105)	27.7925 (0.0653)	34.3316 (0.0115)	37.5888 (0.0044)

Tablo 10

İkinci Model İçin Birim Kök Testleri – Birinci Fark İstatistikleri

	Birinci Fark I(1)							
	Levin, Lin & Chu		IPS		Fisher ADF		Fisher PP	
	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli	Sabitli	Sabitli Trendli
HT	-11.4603 (0.0000)	-11.9258 (0.0000)	-7.32960 (0.0000)	-5.77467 (0.0000)	79.6882 (0.0000)	62.8544 (0.0000)	95.3059 (0.0000)	92.2867 (0.0000)
KH	-4.45893 (0.0000)	-9.20971 (0.0000)	-7.34108 (0.0000)	-5.66073 (0.0000)	87.6212 (0.0000)	60.7447 (0.0000)	101.416 (0.0000)	85.7908 (0.0000)
HM	-7.77211 (0.0000)	-10.9571 (0.0000)	-8.59217 (0.0000)	-6.08263 (0.0000)	90.3333 (0.0000)	74.1467 (0.0000)	102.077 (0.0000)	82.4194 (0.0000)
GP	-12.5865 (0.0000)	-11.7720 (0.0000)	-6.11528 (0.0000)	-6.59778 (0.0000)	66.9309 (0.0000)	59.4071 (0.0000)	77.7761 (0.0000)	60.2357 (0.0000)
UT	-6.57437 (0.0000)	-5.51614 (0.0000)	-5.27834 (0.0000)	-3.30524 (0.0005)	58.6999 (0.0000)	41.0679 (0.0015)	65.1507 (0.0000)	48.7086 (0.00019)
R	-10.3062 (0.0000)	-12.8291 (0.0000)	-9.39243 (0.0000)	-10.5331 (0.0000)	98.1216 (0.0000)	100.085 (0.0000)	105.235 (0.0000)	103.793 (0.0000)

Değişkenlerin birinci dereceden bütünleşik oldukları belirlendikten sonra ikinci aşamada, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığı test edilmiştir. Bu amaçla Pedroni tarafından geliştirilen panel eş bütünleşme testi kullanılmıştır.

Bu çalışmada sabit terimli ve trendli durumda Pedroni test sonuçlarına göre; biri bağımlı beşi bağımsız olmak üzere altı değişken arasında “eşbütünleşme yoktur” biçimindeki boş hipotez %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmektedir. Böylece değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşme olduğu sonucuna varılmıştır. Tabloda Pedroni eşbütünleşme testinin yedi istatistiğinin sonuçları verilmiştir.

Tablo 11

İkinci Model İçin Pedroni Eşbütünleşme Testi Sonuçları

Pedroni eşbütünleşme testi sonucu sabit terimli ve trendli				
Within-Dimension				
	t-istatistiği	Olasılık	Ağırlıklandırılmış t-istatistiği	Olasılık
Panel v-Statistic	-0.2820	0.6110	-5.1193	1.0000
Panel rho-Statistic	4.6696	1.0000	5.8590	1.0000
Panel PP-Statistic	-13.5310	0.0000***	-6.8385	0.0000***
Panel ADF-Statistic	-5.7351	0.0000***	-4.4624	0.0000***
Between-Dimension				
	t-istatistiği	Olasılık		
Group rho-Statistic	5.6081	1.0000		
Group PP-Statistic	-21.6545	0.0000***		***%1 düzeyinde anlamlı
Group ADF-Statistic	-3.9542	0.0000***		

“Yüksek teknoloji ürünlerin toplam imalat sanayi ihracatına oranı” ve “ekonomik özgürlüğü temsil eden bağımsız beş değişken” arasında uzun dönemli ilişkiyi araştırdığımız Pedroni eşbütünleşme testine göre H_0 hipotezi (seriler arasında eşbütünleşme yoktur) reddedilmiştir. Test sonuçlarından panel istatistiklerinin ikisi %1 seviyesinde anlamlıdır. Grup istatistiklerinden Grup rho-istatistiği haricinde diğer istatistikler (Grup PP-istatistiği ve Grup ADF-istatistiği) %1 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde Pedroni eşbütünleşme testindeki hem panel hem de grup istatistiklerini oluşturan yedi testin dördünün sonucunda, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisi görülmektedir.

4.4.2. DOLS yöntemine sonuçların değerlendirilmesi

Eşbütünleşme testleri uygulandıktan sonra bu ilişkinin nihai sapsız katsayılarını tahmin etmek üzere tahmin edicilerinin tutarlılığını test edebilmek gayesiyle Kao ve Chiang (2000) tarafından geliştirilen DOLS (Dynamic Ordinary Least Square) yöntemi kullanılmıştır.

Yükselen piyasa ekonomilerine dâhil 9 ülke için 2000-2013 yılları arasındaki “yüksek teknoloji ürünlerin toplam imalat sanayi ürünü ihracatına oranını” etkileyen değişkenler DOLS yöntemiyle tahmin edilmiştir. Sonuç olarak (3) numaralı denklem aşağıdaki biçimde yazılmıştır.

$$\begin{aligned}
 HT_{it} = & \alpha_i + \beta_1 KH_{it} + \beta_2 HM_{it} + \beta_3 GP_{it} + \beta_4 UT_{it} + \beta_5 R_{it} + \sum_{l=-s}^s \beta_1^K \Delta KH_{i,t-1} \\
 & + \sum_{l=-s}^s \beta_2^H \Delta HM_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_3^G \Delta GP_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_4^U \Delta UT_{i,t-1} + \sum_{l=-s}^s \beta_5^R \Delta R_{i,t-1}
 \end{aligned} \quad (3)$$

DOLS tahmin yöntemi sonucu elde edilen bulgular 9 yükselen piyasa ekonomisi için Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12
İkinci Model İçin DOLS Tahmin Sonuçları

DOLS Tahmin Sonuçları		
Değişkenler	Katsayılar	Olasılık
KH	-0.0237 (0.3361)	0.4832 [-0.7040]
HM	0.0508 (0.2964)	0.0895 [1.7158]
GP	-0.0427 (0.2898)	0.1441 [-1.4729]
UT	0.0811 (0.3430)	0.0202 [2.3636]
R	0.0175 (0.4489)	0.0103 [2.6181]

İstatistikler:

R² : 0.7860

Düzeltilmiş R² : 0.664

Wald Testi Prob : 0.0000

Not. Standart hatalar parantez içinde verilmiştir. t-istatistikleri köşeli parantez içinde verilmiştir. *** p<0.01,** p<0.05, * p<0.1

Tablo 13
Birinci Model İçin Wald ve Redundant Fixed Effect Test İstatistiği

Wald Testi	Değer	Olasılık
F-statistic	2.8178	0.0204
Chi-square	14.0891	0.0151
Redundant Fixed Effect Testi	Değer	Olasılık
Cross-section F	228.8895	0.0000
Cross-section Chi-square	359.5472	0.0000

Tablo 13, dokuz yükselen piyasa ekonomisinde yüksek teknolojili ürünlerin ihracatı ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkinin DOLS sonuçlarını göstermektedir. Tahmin sonuçları yorumlanmadan önce tahminlerin tutarlılığına ilişkin testler uygulanmıştır. Model tahmininde kullanılan sabit etkiler yönteminin gerekliliği sabit etkiler testi (redundant fixed effects tests) ile incelenmiştir ve sabit etkileri olmadığı yönündeki boş hipotez %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiştir. Ayrıca Wald testi ile modelde kullanılan değişkenlerin birlikte anlamsız olduğu yönündeki hipotez yüzde %1 anlamlılık düzeyinde reddedilmiş ve değişkenlerin birlikte kullanılmasının anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tahmin sonuçlarına göre KH ve GP haricindeki değişkenler istatistiki olarak anlamlıdır. Elde edilen ampirik sonuçlar, UT ve R değişkenlerinin katsayılarının %5 anlamlılık düzeyinde, HM değişkeninin katsayısının ise %10 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğunu ve havuzlanmış modelde bu değişkenlerin, ülkelerin yüksek teknolojili ürünlerin ihracatı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

4.5. Bulguların Değerlendirilmesi

Birinci model için kurulan DOLS sonuçları, istatistiksel olarak anlamsız çıkan UT ve R değişkenleri hariç KH, HM ve GP ile temsil edilen ekonomik özgürlük göstergelerinin ekonomik büyümeyi pozitif olarak etkilediğini göstermektedir.

Kamu hacmi (KH) değişkeninin temsil ettiği kamu hacmi puanının artması yani kamu hacminin küçülmesi ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Kamu hacmindeki %1'lik küçülme ekonomik büyümeyi %0.045 artırmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalardan Barro (1991) ve Barro (1999)'da, kamu harcamalarının GSYH'ye oranı arttıkça ekonomik büyümenin bundan negatif etkilendiği saptanmıştır. Ashby ve Sobel (2008) bağımsız değişkenlerden biri olarak kamu hacmi bileşenini ele aldıkları çalışmalarında, kamu hacmindeki küçülmenin ekonomik büyümeyi pozitif etkilediği sonucuna varmışlardır. Ayal ve Karras (1998), yaptıkları ampirik çalışmada kamu işletmelerinin ekonomideki rolünün küçük olmasının ekonomik büyümeye etkisinin pozitif olduğu görüşünde hemfikirdir. Carlsson ve Lundström (2001) ampirik çalışmalarında kamu hacminin artmasının ekonomik büyümeyi artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Yani Carlsson ve Lundström'e (2001) göre kamu hacmi bileşeninin değeri azaldıkça ekonomik büyüme bundan olumlu etkilenecektir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, ekonomik özgürlük endekslerinde, kamu hacmi bileşeni puanlanırken kamu hacminin büyümesi, bileşen puanını düşürücü etki yapmaktadır. Justesen (2008), kamu hacmi bileşeninin endeks puanının artmasının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini belirtmiştir. Kneller vd. (1999) yaptıkları çalışmada saptırıcı vergilendirmenin büyümeyi negatif etkilerken saptırıcı olmayan vergilendirmenin büyümeyi negatif etkilemediğini, verimli kamu harcamalarının büyümeyi pozitif etkilerken verimsiz kamu harcamalarının büyümeyi pozitif etkilemediğini saptamışlardır.

Hukuki yapı ve mülkiyet hakları (HM) değişkeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi beklenen sonuçları destekler nitelikte pozitif ve anlamlı çıkmıştır. HM değişkeninin temsil ettiği hukuki yapı ve mülkiyet hakları puanındaki artış yani hukuki yapının güçlendirilmesi ekonomik büyümeyi pozitif yönlü artırmaktadır. HM değişkenindeki %1'lik artış ekonomik büyümeyi %

0,023 oranında artırmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalardan Barro (1999), hukukun üstünlüğünün artırılmasının ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyeceğini vurgulamıştır. Yine Barro (1994), mülkiyet haklarının korunmasının büyümeyi hedefleyen düşük gelirli ülkeler açısından önemli olduğunu ve ikisinin pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olduklarını belirlemiştir. Gwartney vd. (2004) ampirik çalışmalarında mülkiyet haklarının korunmasının ekonomik büyüme açısından önemli ve pozitif yönlü olduğunu vurgulamışlardır. Panahi vd. (2014) EFW endeksinin beş ana bileşeninin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini analiz ettikleri çalışmalarında, HM değişkeninin etkisini negatif yönlü saptarken, diğer dört değişkenin etkisini pozitif yönlü olarak tahmin etmişlerdir. Sameti ve Shahchera (2006), ampirik çalışmalarında mülkiyet haklarını koruyucu kurumların ekonomik büyüme, yatırımlar ve verimlilik açısından önem teşkil ettiğini tespit etmişlerdir. Tunçsiper ve Biçen'in (2014), yapmış oldukları analizin sonuçları, mülkiyet hakları endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Güçlü para (GP) değişkeninin temsil ettiği güçlü para bileşenindeki %1'lik artış ise ekonomik büyümeyi % 0,016 oranında pozitif yönde etkilemektedir. EFW endeksinde GP ana bileşeninin alt bileşenleri olarak enflasyon oranı verilmiştir. Barro'nun (1999) yaptığı ampirik çalışmada enflasyon oranındaki artışın büyüme üzerinde negatif yönlü ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır. Ayal ve Karras (1998), ampirik çalışmalarında para arzındaki düşük büyüme oranının ve düşük enflasyon değişkenliğinin ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkilediği sonucunu çıkartmışlardır. Carlsson ve Lundström (2001) ise çalışmalarında para politikası ve fiyat istikrarının ekonomik büyüme açısından önemsiz değişkenler olduklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada *uluslararası ticaret özgürlüğü (UT)* ve *regülasyonlar (R)* bileşenleri istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç vermemiştir. Ancak Ayal ve Karras (1998), bu değişkenlerin alt bileşenleri olarak sayılabilecek olan; negatif reel faiz oranı, resmi-karaborsa döviz kurları arasında minimum fark, ticaret sektörünün büyüklüğü ve ülke vatandaşlarının yabancılarla sermaye transferi yapabilme özgürlüğü ile düşük dış ticaret vergilendirmesinin ekonomik büyüme ile ilişkisini anlamlı ve pozitif olarak saptamışlardır. Justesen (2008), regülasyonlar endeks puanının yükselmesinin ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna varmıştır. Dawson (2006), piyasalardaki fazla düzenlemenin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz sonuç doğurduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu doğrultuda Dawson'un bulduğu sonuçtan hareketle, R değişkeninin ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılabilir. Burada dikkat

edilmesi gereken nokta daha az regülasyonun R değişkeninin puanını yükselttiğidir. Tunçsiper ve Biçen'in (2014) çalışmaları, çalışma özgürlüğü endeksi ve ticaret özgürlüğü endeksi ile ekonomik büyüme arasında ise pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir.

Birinci model bir bütün olarak incelendiğinde, örnek ülkeler için ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerinde pozitif yönlü etkiye sahip olduğu söylenebilir. Nelson ve Singh (1998), Scully (2002), Doucoliagos ve Ulubaşoğlu (2004), Weede (2006), Sameti ve Shahchera (2006)'nın çalışmalarında da, ele aldıkları örnek ülke grupları için benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Mahmood ve Azid (2011) ise çalışmalarında EFW endeksinin beş bileşeninin de ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Justesen (2008) ekonomik özgürlüğün genel anlamda ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin pozitif yönlü olduğunu ancak bu etkiyi incelerken bazı (KH ve R) ekonomik özgürlük bileşenlerinin diğerlerine göre daha önemli olduğuna dikkat edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

İkinci model için kurulan DOLS sonuçları, istatistiksel olarak anlamsız çıkan KH ve GP değişkenleri hariç; HM, UT ve R'nin ülkelerin yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını pozitif olarak etkilediğini göstermektedir. KH ve GP değişkenleri ile ilgili anlamlı bir sonuç bulunamamıştır.

HM değişkeninin temsil ettiği hukuki yapı ve mülkiyet hakları puanındaki artış yani hukuki yapının güçlendirilmesi yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını pozitif yönlü artırmaktadır. HM değişkenindeki %1'lik artış yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını % 0,05 oranında artırmaktadır. UT değişkeninin temsil ettiği uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi puanının artması yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını pozitif yönde etkilemektedir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesindeki %1 artış yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını % 0,08 artırmaktadır. R değişkeninin temsil ettiği regülasyonlar bileşenindeki %1'lik artış ise yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını % 0,017 oranında pozitif yönde etkilemektedir. Diğer çalışmalardan Azman-Saini vd.'ne (2010) göre gelişmekte olan ülkelerin yeni teknolojileri içselleştirebilmeleri yolunda çok uluslu şirketlerin oynadığı rolün; ekonomik özgürlüklerin daha fazla oluşu ülkelerde; daha etkin olduğudur. Yani ülkenin yeni teknolojiyi ve yabancı sermayeyi çekmesinde ve absorbe etmesinde ekonomik özgürlükler önemli bir unsur olarak rol oynamaktadır.

5. Sonuç

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Ekonomik özgürlüklerin belirleyicisi olarak Fraser

Enstitüsü'nün 2015 yılı EFW endeksinin beş ana bileşeni kullanılmış, ekonomik büyümenin temsilcisi olarak kişi başına düşen reel GSYH'nin değişim oranı, ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olarak toplam imalat sanayi ihracatında yüksek teknolojlili ürünlerin ihracatının payı tercih edilmiştir. Öncelikle ekonomik özgürlük kavramı açıklanmaya çalışılmış ve sonrasında ekonomik özgürlüklerle ilgili bileşenlerin kullanıldığı ampirik çalışmalar incelenmiştir. Literatür taramasının ardından ampirik bir çalışma uygulanmıştır.

Yapılan teorik çalışma neticesinde, özgürlük kavramının tanımının tarihsel süreç içerisinde değişerek, kavramın kapasitesinin genişlediği, kavramın tanımı gereği bir bütünden ibaret olduğu, ekonomik, siyasal ve sivil özgürlükler arasında sıkı bir ilişki bulunduğu anlaşılmıştır. Ayrıca ekonomik özgürlük kavramının anahtar bileşenleri; kişisel seçim, gönüllü mübadele, rekabet özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve kişi ve özel mülkiyet haklarının korunması olarak belirlenmiştir. Bunlarla birlikte literatüre dayanarak, ekonomik özgürlüklerin; ekonomik büyüme ve kalkınma, demokrasi, gelir dağılımı ve kurumlar gibi ekonomik, siyasal ve sosyal kavram ve göstergelerle yakından ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan ampirik çalışmalar genellikle ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınmayla anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Hakim literatür ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınmayı desteklediği yönündedir. Ekonomik özgürlükler kavramıyla ilgili ampirik çalışmaların tarihi son 20-25 yıla dayanmaktadır. Bunlar arasında Barro (1991,1994,1999), Nelson ve Singh (1998), Scully (2002) ve Gwartney vd.'nin (2004) ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansı pozitif yönlü etkilediğine dair bulguları önem teşkil etmektedir.

Bu çalışmanın ampirik sonuçlarına göre; ilk modele uygulanan DOLS tahmin sonuçları göstermektedir ki kamu hacmindeki küçülme ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir. Kamu hacminin alt bileşenleri olan kamu harcamalarının azaltılması, kamu iştiraklerinin azaltılması ve vergi oranlarının düşürülmesi ekonomik büyümeye olumlu etki etmektedir. Güçlü para bileşeninin tahmin sonuçları ise istikrarlı ekonomik göstergelerin ekonomik büyümeyi tetiklediği sonucunu vermektedir. Hukuki yapının ve mülkiyet haklarının korunmasına önem verilmesi de yine ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir.

Çalışmada yer alan ikinci modelde ise aynı bağımsız değişkenlerin yüksek teknolojlili ürünlerin ihracatına etkileri yine dinamik EKK (DOLS) yöntemiyle incelenmiştir. İstatistiki

olarak anlamsız çıkan değişkenler hariç HM, UT ve R değişkenlerinin yüksek teknoloji ürünlerin ihracatı üzerinde pozitif yönlü etkisi saptanmıştır.

Yapılan teorik ve ampirik çalışmalardan yola çıkarak, bu çalışmanın ilk modelinde ekonomik özgürlük endeksi bileşenlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre uluslararası ticaret serbestisi (UT) ve regülasyonlar (R) değişkenleri istatistiksel olarak anlamsız sonuçlar vermiştir. Analiz sonuçları; kamu hacmi (KH), hukuki yapı ve mülkiyet hakları (HM) ve güçlü para (GP) değişkenlerinin büyüme üzerinde pozitif yönlü ilişkiye sahip olduklarını ortaya koymuştur. Araştırmada dinamik EKK (DOLS) yöntemiyle tahmin yapılmıştır.

İkinci modele uygulanan DOLS sonuçları incelendiğinde, hukuki yapı ve mülkiyet hakları (HM), uluslararası ticaret serbestisi (UT) ve regülasyonlar (R) değişkenlerinin güçlü bir şekilde yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını olumlu etkilediklerini söyleyebiliriz. Burada hukuki yapının geliştirilmesinin, fikri mülkiyet haklarını koruyarak ARGE faaliyetlerini artırıcı etki yapması beklenir. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ise yatırımcıları dünya ticaretine entegre olabilme adına, yüksek beşeri sermaye istihdam etmeye yönelir. Regülasyon bileşeninin alt bileşenleri incelendiğinde işletmeler açısından maliyeti ilgilendiren unsurlar olduğu görülmektedir. Çalışmanın sonucunda regülasyonların azaltılmasının yani maliyetlerin düşürülmesinin yüksek teknoloji ürünlerin ihracatını artırıcı etki yaptığı görülmektedir. İkinci modele uygulanan DOLS sonuçları incelendiğinde kamu hacmi (KH) ve güçlü para (GP) bileşenlerinin yüksek teknoloji ürünlerin ihracatına etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunamamıştır.

Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki etkilerinin saptanmaya çalışıldığı bu çalışma sonucunda ekonomik ilerleme çabası sergileyen ülkelerin dikkate alması gereken önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, yükselen piyasa ekonomilerinin, ekonomik büyümelerini ve yüksek teknoloji ürünlerin ihracatlarını artırmak için ekonomik özgürlüklere önem vermeleri gerekmektedir. Özellikle her iki modelde de pozitif yönlü sonuç sağlayan hukuki yapı ve mülkiyet hakları bileşeninin katsayı tahminleri bize hukukun üstünlüğüne öncelik verilmesinin, ülkelerin ekonomik performansları bakımından önemli olduğu sonucunu vermiştir.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (1999). *Müdahaleci devletten sınırlı devlete*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Ashby, N. J., & Sobel, R. S. (2008). Income inequality and economic freedom in the U.S. States. *Public Choice*, 134(3-4), 329-346.
- Ashford, N. (2009). *Özgür Toplumun İlkeleri*. (çev. Can Madenci). Birinci Baskı. Ankara: Liberte Yayınları. (eserin orijinali 1999'da yayınlanmıştır), 43-113.
- Asteriou, D., & Hall, S. (2007). *Applied econometrics: a modern approach, revised edition*. China: Palgrave Macmillan.
- Ayal, E. B., & Karras, G. (1998). Components of economic freedom and growth: an empirical study. *Journal of Developing Areas*, 32(3), 327-338.
- Azman-Saini, W. N. W., Baharumshah, A. Z., & Law, S. H. (2010). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: international evidence. *Economic Modelling*, 27(5), 1079-1089.
- Baltagi, B. (2008). *Econometric analysis of panel data*. John Wiley & Sons.
- Barro, R. J. (1991). Economic growth in a cross section of countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106: 407-443.
- Barro, R. J. (1994). Democracy & growth. *National Bureau of Economic Research*. No. w4909.
- Barro, R. J. (1999). Inequality, growth, and investment. *National Bureau of Economic Research*. No. w7038.
- Beach, W. W., Miles, M. A. (2006). Explaining the factors of the index of economic freedom 2006 *Index of Economic Freedom*, 55-76.
- Bengoa, M., & Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from latin America. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 529-545.
- Berggren, N. (1999). Economic freedom and equality: friends or foes ?. *Public Choice*, 100(3-4), 203-223.
- Breitung, J., & Pesaran, M. H. (2005). Unit roots and cointegration in panels. Alınan yer <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/19627/1/200542dkp.pdf>.
- Carlsson, F., & Lundström, S. (2001). Economic freedom and growth: decomposing the effects. *Public Choice*, 112(3-4), 335-344.
- Choi, I. (2001). Unit root tests for panel data. *Journal of International Money and Finance*, 20(2), 249-272.
- Dawson, J. W. (2006). Regulation, investment, and growth a cross countries. *Cato J.*, 26, 489.
- Doucouliaagos, C., & Ulubasoglu, M. (2004). Economic freedom and economic growth: selection, specification and genuine effects. *In European Public Choice Society meetings*, Berlin.
- Göçer, İ. (2013). Seçilmiş OECD ülkelerinde bütçe açıklarının sürdürülebilirliği: yatay kesit bağımlılığı altında panel eş-bütünleşme analizi. *Journal of Yasar University*, 8(30), 5086-5104.

- Greene, W.H. (2003). *Econometric Analysis*. 5. Edition. New York: Prentice Hall.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (1999). *Essentials of econometrics*. 4. Edition. McGraw-Hill/Irwin.
- Gwartney, J. & Lawson, R. (2002). *Economic freedom of the world: 2002 Annual Report*. Washington, DC. *Cato Institute*.
- Gwartney, J., Lawson, R. & Block W. (1996). *Economic freedom in the world, 1975-1995*. Vancouver: *Fraser Institute*.
- Gwartney, J., Lawson, R., & Norton, S. (2015). *Economic freedom of the world 2008 annual report*. The Fraser Institute.
- Gwartney, J., Holcombe, R. G., & Lawson, R. A. (2004). Economic freedom, institutional quality and cross-country differences in income and growth. *Cato Journal*, 24(3), 205-233.
- Gwartney, J., Lawson, R. & Hall, J. (2015). *Economic freedom of the world 2015 annual report*. Fraser Institute, Canada.
- Hadri, K. (2000). Testing for stationarity in heterogeneous panel data. *The Econometrics Journal*, 3(2), 148-161.
- Hanke, S. H., & Walters, S. J. (1997). Economic freedom, prosperity, and equality: a survey. *Cato J.*, 17, 117.
- Hayek, F. A. (1985). *Liberalizm*. Krakowskie Towarzystwo Wydawnicze.
- Heckelman, J. C., Knack, S. (2009). Aid, economic freedom and growth. *Contemporary Economic Policy*, 27(1), 46-53.
- Hsiao, C. (2014). *Analysis of panel data (No. 54)*. Üçüncü Baskı. Cambridge University Press.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115(1), 53-74.
- International Monetary Fund. (2016). *Emerging markets and developing economies*. Alınan yer http://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/ADVEC/WEOWORLD/EMDC.
- Justesen, M. K. (2008). The effect of economic freedom on growth revisited: New evidence on causality from a panel of countries 1970-1999. *European Journal of Political Economy*, 24(3), 642-660.
- Kao, Chihwa, & M.H. Chiang (2000). On the estimation and inference of a cointegration in panel data, nonstationary panels, panel cointegration and dynamic panels advances in econometrics, (Eds. B.H. Baltagi, T.B Fomby and R.C. Hills), *Elsevier Science, Amsterdam*, 179-222.
- Kasper, W. (2007). *Ekonomik Özgürlük ve Gelişme. Mülkiyet Hakları, Rekabet ve Refah Üzerine Bir İnceleme*. (çev. Bahadır Akın), Ankara: Liberte Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı).
- Knack, S., & Keefer, P. (1995). Institutions and economic performance: Cross country tests using alternative institutional measures. *Economics and Politics* 7: 207-227.

- Kneller, R., Bleaney, M. F., & Gemmell, N. (1999). Fiscal policy and growth: evidence from OECD Countries. *Journal of Public Economics*, 74(2), 171-190.
- Kök, R., İspir, M.S. & Arı, A.A. (2010), Zengin ülkelerden az gelişmiş ülkelere kaynak aktarma mekanizmasının gerekliliği ve evrensel bölüşüm parametresi üzerine bir deneme. *Uluslararası Ekonomi Konferansı, Türkiye Ekonomi Kurumu, Kıbrıs*
- Lau, K. N. & Lam, P. Y. (2002). Economic freedom ranking of 161 countries in year 2000: A minimum disagreement approach. *Journal of the Operational Research Society*, 53(6), 664-671.
- Levin, A., Lin, C. F., & Chu, C. S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of econometrics*, 108(1), 1-24.
- Levine, R., & Renelt, D. (1992). A sensitivity analysis of cross-country growth regressions, *The American Economic Review*, 82, 942-963.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999). A comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and statistics*, 61(S1), 631-652.
- Mahmood, K., & Azid, T. (2011). Economic freedom verses economic growth: Cross countries analysis in the form of ARDL approach. *Asian Economic and Financial Review*, 1(1), 14-25.
- Miller, T., Homes, K.R., & Feulner, E.J., (2016). 2015 Index of Economic Freedom.
- Mises, L. (1974). Planning for freedom, and twelve other essays and addresses. Libertarian Press.
- Morgan Stanley Capital International. (2016). MSCI Emerging Markets Index. Alınan yer <https://www.msci.com/emerging-markets>
- Nelson, M. A., & Singh, R. D. (1998). Democracy, economic freedom, fiscal policy, and growth in lds: a freshlook. *Economic Development and Cultural Change*, 46(4), 677-696.
- Ng, S., & Perron, P. (2001). Lag length selection and the construction of unit root tests with good size and power. *Econometrica*, 69(6).
- North, D. C. (2010). *Kurumlar, Kurumsal Değişim ve Ekonomik Performans*. İkinci Baskı. (çev. Gül Çağalı Güven), Sabancı Üniversitesi. (Eserin orijinali 1999'da yayınlandı).
- Ongun, T. (1996). Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları (TRIPs) Anlaşması ve gelişmekte olan ülkeler. *Ekonomik Yaklaşım*, 7(22), 61-76.
- Orend, B. (2006). Justifying socio-economic rights. *Economic rights in Canada and the United States*, 25-40.
- Panahi, H., Assadzadeh, A., & Refaei, R. (2014). Economic freedom and economic growth in mena countries. *Asian Economic and Financial Review*, 4(1), 105.
- Proudhon, P. J. (2014). *Mülkiyet Nedir?*. Dördüncü Bası. (çev. Devrim Çetinkasap). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1840'ta yayınlandı).
- Sameti, M., & Shahchera, M. (2006). Economic freedom, economic growth and governments tax revenue in (MENA). *Iranian Economic Review*, 11(17), 67-86.
- Scully, G. W. (2002). Economic freedom, government policy and the trade-off between equity and economic growth. *Public Choice*, 113(1-2), 77-96.

- Tunçsiper, B., & Biçen, Ö. F. (2014). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel regresyon yöntemiyle incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 25-46.
- Vergil, H. (2009). Doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerindeki etkileri: Türkiye örneği. *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, 24(275), 89-114.
- Weede, E. (2006). Economic freedom and development: New calculations and interpretations. *Cato Journal*, 26(3), 511-524.
- World Bank. (2016). Country and lending groups. Alınan yer <http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups>
- World Bank. (2016). GDP per capita (constant 2010 US\$). Alınan yer <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD>
- World Bank. (2016). High technology exports (% of manufactured exports). Alınan yer <http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS>
- Yayla, A. (1992). *Liberalizm*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.